

**REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJICA ZA DJECU**

DPR-602-01/17-0017
Zagreb, 4. rujna 2017.

**Ministarstvo znanosti i obrazovanja
prof. dr. sc. Blaženka Divjak, ministrica
Donje Svetice 38, 10 000 Zagreb**

Predmet: Zaštita prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama
- preporuke, prijedlozi i stajališta

Poštovana ministrice,

u povodu početka školske godine 2017./2018., temeljem čl. 11. Zakona o pravobranitelju za djecu (NN 73/17), dostavljamo objedinjene preporuke, prijedloge i stajališta pravobraniteljice za djecu u odnosu na zaštitu prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama, koje smo upućivali prethodnih i ove godine Ministarstvu znanosti i obrazovanja te Hrvatskom saboru uz Godišnje izvješće o radu, budući da su još aktualni. Ljubazno molimo da preporuke, u okviru svojeg djelokruga, s pažnjom razmotrite i poduzmete sve potrebne mjere i aktivnosti za njihovo ostvarivanje. Ujedno molimo da o našim preporukama, stajalištima i prijedlozima, u dijelu u kojem se na njih odnose, informirate odgojno-obrazovne ustanove kako bi se upoznale s njima i primijenile ih u svojem radu.

1. PRAVO DJETETA NA SUDJELOVANJE I NA INFORMACIJU

Učenik mora pravovremeno biti upoznat sa svojim pravima, obvezama i odgovornostima, s mogućnostima i načinima dobivanja pomoći u određenim situacijama, načinima postupanja u slučaju nasilja, s kriterijima ocjenjivanja i ocjenom i drugim. Odbor za prava djeteta UN-a preporučuje da se djeca uključe u stvaranje i provedbu svih aktivnosti koje ih se tiču.

- Potrebno je aktivno raditi na promociji i povećanju sudjelovanja djece u procesima donošenja odluka od interesa za njihov odgoj i obrazovanje u skladu s ciljem i mjerama pripisanim u poglavlju *Sustav obrazovanja Nacionalne strategije za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine*
- Ovisno o njihovoj dobi i zrelosti učenike treba uvažavati kao partnere u kreiranju i realizaciji plana i programa škole te u osmišljavanju slobodnih i preventivnih aktivnosti. Stoga je nužno osnažiti ulogu vijeća učenika u školama te jasnije definirati njihove zadaće i način biranja učenika u vijeće.
- Preporučujemo školama da učenike i roditelje na početku, kao i tijekom, školske godine upoznaju s kriterijima ocjenjivanja i odredbama *Pravilnika o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi* te zakonskom procedurom u slučaju nezadovoljstva učenika ocjenom ili pedagoškom mjerom.
- Preporučujemo omogućiti izuzeće iz povjerenstva učitelja, odnosno nastavnika koji je učenika ocjenjivao tijekom godine i zaključio mu ocjenu kojom nije zadovoljan, kada to

zatraži učenik ili roditelj, kao i izuzeće iz postupka polaganja popravnog ispita, ako to zatraži učenik ili roditelj.

- Preporučujemo da škole posebno upoznaju roditelje i učenike s pravilima sigurne uporabe suvremenih tehnologija i informiraju djecu o posljedicama neprimjerene komunikacije na društvenim mrežama te o načinima postupanja školskih ustanova u slučaju nasilja putem interneta, kao i svakog drugog oblika nasilja, u skladu s Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima.

2. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

- Radi podizanja kvalitete inkluzivne prakse u osnovnim i srednjim školama ponavljamo preporuku o potrebi žurnog donošenja *Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima* te preporučujemo da se u njemu jednoznačno definiraju uvjeti, kriteriji i pravila u vezi s osiguravanjem modela podrške za učenike s TUR.
- Naglašavamo nužnost pronalaženja rješenja za sustavno (su)financiranje pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika za djecu s TUR.
- Usporedno s tim, potrebna su dodatna ulaganja u razvijanje modela edukacije pomoćnika u nastavi/komunikacijskog posrednika i njihove supervizije tijekom procesa uključivanja.
- Zbog učestalog nepoštovanja individualiziranog pristupa te zamijećene nedovoljne razine senzibiliziranosti i educiranosti o potrebama učenika s TUR, naglašavamo potrebu uvođenja novih mehanizama za praćenje provedbe različitih vrsta primjerenih programa odgoja i obrazovanja u osnovnim te, posebice, srednjim školama.
- Zbog poteškoća u kreiranju i provedbi primjerenih oblika školovanja koji nisu često zastupljeni u praksi (npr. obrazovanje na daljinu, provedba primjerenog programa obrazovanja kod učenika sa školskom fobijom i sl.), preporučujemo izradu jednostavnih uputa za škole, poput vodiča ili protokola postupanja, za provedbu različitih vrsta primjerenih programa odgoja i obrazovanja.
- Uzimajući u obzir promjenjive potrebe učenika s TUR, apeliramo na veću fleksibilnost nadležnih institucija u donošenju odluka o nastavku školovanja učenika s teškoćama u razvoju pri rješavanju situacija koje su iznimka od pravila i opravdane su s obzirom na etiologiju djetetovih teškoća.

3. DJECA PRIPADNICI NACIONALNIH MANJINA

Radi izgrađivanja odnosa tolerancije i poštovanja prava pripadnika manjinskih zajednica, ističemo potrebu provedbe programa usmjerenih učenje djece toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti. O tome je nužno educirati odgojno-obrazovne radnike, kao i druge osobe koje sudjeluju ili pomažu u odgojno-obrazovnom procesu, te osigurati stručno usavršavanje i dodatnu stručnu podršku u radu na razvijanju tolerantnih odnosa između djece pripadnika nacionalnih manjina i djece većinske nacionalnosti. O pravima djece i zaštiti od diskriminacije nužno je informirati i roditelje.

Iako Hrvatska poduzima određene mjere za povećanje obuhvata romske djece u sustavu odgoja i obrazovanja, mišljenja smo da te mjere nisu dostatne. Zamjetan je trend povećanja broja romske djece upisane u osnovnoškolsko obrazovanje, ali i trend povećanja broja razreda u kojima su polaznici isključivo djeca romske nacionalne manjine. Svakako treba izbjeći da se, zbog nepoznavanja hrvatskog jezika, djecu pripadnika romske nacionalne manjine izdvaja u zasebne razrede. Tome će pomoći pravovremeno organiziranje i dosljedno provođenje dvogodišnjih predškolskih programa, uz pojačan rad u produženom boravku i slobodnim aktivnostima, dostupnost romskih pomagača te intenzivnu suradnju s roditeljima i lokalnom zajednicom.

- Preporučujemo uključiti svu djecu pripadnika romske nacionalne manjine u programe predškole i u programe učenja hrvatskog jezika, osigurati im pripremu za polazak u školu, prijevoz do odgojno-obrazovnih ustanova koje su udaljenije od romskih naselja te odgovarajuće prostorne i kadrovske kapacitete u odgojno-obrazovnim ustanovama.
- Preporučujemo osiguravanje sredstava i za podmirenje troškova koji su usko povezani s odgojem i obrazovanjem (udžbenici, pribor, izvannastavne aktivnosti i sl.) imajući na umu da je dobrobit djece pripadnika romske nacionalne manjine dodatno ugrožena nepovoljnom socijalno-ekonomskom situacijom, siromaštvom i visokom stopom nezaposlenosti.

4. NASILJE U ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA I DJECA S PROBLEMIMA U PONAŠANJU

- Roditelji i stručnjaci često od nas traže informacije o mjerama koje su odgojno-obrazovne institucije i druge službe dužne poduzeti u slučaju nasilja i drugih problema u ponašanju djece. Stoga preporučujemo da škole i dječji vrtići upoznaju roditelje i djecu s *Pravilnikom o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima, Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, Kućnim redom škole* te s aktivnostima koje je odgojno-obrazovna ustanova dužna poduzeti.
- Zbog nepoznavanja razlika između sukoba i nasilja, roditelji nerijetko svako neprimjereno ponašanje djece prijavljuju kao nasilje i zahtijevaju uključivanje drugih institucija. Stoga preporučujemo kontinuirano upoznavanje roditelja – putem radionica, predavanja te raznih publikacija – s problematikom nasilja i nenasilnog rješavanja sukoba.
- Brojne su dvojbe odgojno-obrazovnih djelatnika u pogledu pojava oblika nasilja, izricanja pedagoških mjera, prijave slučaja nadležnim službama, preventivnih mjera, individualnog i grupnog rada s djecom dionicima nasilja. Preporučujemo poboljšati formalno socio-pedagoško i psihološko obrazovanje odgojno-obrazovnih djelatnika za problematiku nasilja i drugih problema u ponašanju djece te intenzivirati dodatne edukacije, uz osnaživanje djelatnika za prepoznavanje i identificiranje rizika u djetetovom životu te primjenu metoda ranog otkrivanja i ranog djelovanja.
- Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama složen je problem čije rješavanje zahtijeva angažman i suradnju svih dionika društvene zajednice, uključujući aktivno sudjelovanje djece u prevenciji. Stoga preporučujemo poticanje i uključivanje djece u kreiranje, osmišljavanje i provođenje preventivnih aktivnosti.
- Preporučujemo intenzivnije provođenje preventivnih aktivnosti usmjerenih na razvoj socijalnih vještina djece, posebice komunikacijskih i onih za rješavanje sukoba.
- Preporučujemo dodatnu edukaciju radnika škole za provođenje metode medijacije u rješavanju vršnjačkih sukoba te što širu primjenu ove metode u školama zbog njezine dokazane učinkovitosti.
- Preporučujemo kontinuirano unapređivanje međuinstitucionalne i međuresorne suradnje škole, centra za socijalnu skrb, policije, ureda državne uprave i drugih nadležnih tijela u pristupu ovom problemu te organiziranje zajedničkih sastanaka s ciljem integracije pojedinačnih opažanja, jasnije percepcije djetetovih problema, preuzimanja odgovornosti i zajedničkog planiranja intervencija.
- Preporučujemo i intenzivnije povezivanje i razmjenu informacija o svakom djetetu prilikom prelaska iz dječjeg vrtića u školu i iz osnovne u srednju školu.
- Preporučujemo individualnu procjenu svake situacije i djeteta te, osim represivnih pedagoških mjera, primjenu restitutivnih i psihosocijalnih intervencija kroz individualni plan postupanja koji se treba izraditi u suradnji s djetetom i njegovim roditeljima te drugim uključenim institucijama.

- Preporučujemo ekipiranje stručnih službi škole sa socijalnim pedagogima koji bi bili nositelji mjera i aktivnosti u prevenciji i drugim intervencijama usmjerenim djeci u riziku i djeci s problemima u ponašanju, zbog specifičnih potreba ove skupine djece.
- Preporučujemo ustrojiti bazu podataka o svim preventivnim programima koji se provode u svim školama te primjenu isključivo znanstveno utemeljenih programa s dokazanom učinkovitošću.
- Uz odgojno-obrazovne institucije, najveći preventivni potencijal ima lokalna zajednica te preporučujemo snažnije povezivanje i suradnju odgojno-obrazovnih institucija i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u definiranju potreba djece i provođenju preventivnih programa.
- Preporučujemo što prije donijeti *Pravilnik o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana za učenike u riziku za razvoj problema u ponašanju i s problemima u ponašanju*, a na što obvezuje članak 65a. *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (ZOOSŠ)*.
- U slučaju nasilja nad djecom od strane odraslih osoba u odgojno-obrazovnim ustanovama, upozoravamo da ravnatelji moraju poduzeti sve zakonske mjere u odnosu na počinitelje nasilja te slučaj prijaviti nadležnim institucijama, bilo da su počinitelji djelatnici ustanove ili druge osobe.

5. DAROVITI UČENICI

Preporučujemo MZO-u da pristupi sustavnom rješavanju obrazovanja darovitih učenika. Nužno je donijeti podzakonski propis kojim bi se uredila prava darovite djece te predvidjeti financijska sredstva za njegovu praktičnu primjenu.

- Posebno preporučujemo školama da vode računa o najboljem interesu djece, osobito o opterećenosti darovitih učenika, koji su često uključeni u više slobodnih aktivnosti i sudjeluju na natjecanjima iz nekoliko nastavnih predmeta.
- Preporučujemo ujednačiti kriterije odabira učenika za pristup višoj razini natjecanja (županijskoj i državnoj) pod ingerencijom Agencije za odgoj i obrazovanje (AZOO). Smatramo da različiti i neujednačeni kriteriji za pristup višim razinama natjecanja neopravdano dovode djecu u nejednak i neravnopravan položaj te su protivni načelu najboljeg interesa djeteta.

6. „NOVI“ UČENICI

- Mijenjanje razredne sredine stres je za samog učenika i roditelje te zahtijeva dodatni angažman razrednika i stručnih suradnika u izradi individualnog plana rada s djetetom.
- Radi sveobuhvatne i pravovremene zaštite prava i interesa „novih“ učenika preporučujemo žurno i koordinirano djelovanje svih dionika koji jesu i koji bi trebali biti uključeni u rješavanje njihovog statusa. Ne smije se dogoditi da zbog dugotrajne administrativne procedure djeca ne mogu ostvariti svoje pravo na obrazovanje. Svim „novim“ učenicima u razredu nužno je pružiti odgovarajuću potporu u procesu inkluzije.
- S obzirom na trendove migracija i porast broja djece, također „novih“ učenika, koja su na različite načine zahvaćena procesom migracije, ujedno preporučujemo da MZO u suradnji s AZOO osigura pomoć i dodatne edukacije učiteljima o interkulturalnom učenju i poučavanju te inkluzivnom konceptu obrazovanja.

7. UČENICI STRUKOVNIH ŠKOLA

- Na početku školske godine preporučujemo informirati roditelje i učenike o pravima učenika za vrijeme praktične nastave i vježbi te o mogućnostima zaštite učenika.

- Preporučujemo školama da pomognu učenicima pri odabiru poslodavaca kod kojih će pohađati praktičnu nastavu, da prate rad učenika kod poslodavaca te da pravovremeno zaštite prava učenika.
- Predlažemo uspostaviti sustav kontrole ugovora koje škole sklapaju s poslodavcima na temelju kojih šalju učenike na praksu (npr. ugovora između škola i hotela kojima se ugovara praksa učenika tijekom ljetnih mjeseci) te sustav nadzora smještaja djece izvan vremena obavljanja prakse.
- Srednjoškolsko strukovno obrazovanje mora biti organizirano na način da ne ugrožava tjelesni, duševni, duhovni, moralni ili socijalni razvoj djeteta i ne izlaže ga rizicima noćnog rada od kojih ga je država dužna zaštititi do trenutka punoljetnosti. Upozoravamo da bi ukidanje zabrane noćnog rada djece koja obavljaju praktičnu nastavu i vježbe naukovanja bilo protivno najboljem interesu djeteta i zabrani gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova iz *Konvencije o pravima djeteta*. Ujedno upozoravamo da bi ukidanje ograničenja trajanja praktične nastave i vježbi maloljetnika u prvoj godini obrazovanja od najviše 4 sata dnevno, odnosno 20 sati tjedno bilo protivno Državnom pedagoškom standardu srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja i najboljem interesu djeteta.
- Predlažemo u Zakonu o strukovnom obrazovanju detaljnije i jasnije regulirati zaštitu *učenika*, odnosno detaljnije propisati primjenu općih propisa o radnim odnosima, sigurnosti i zaštiti na radu u praktičnoj nastavi i vježbama kod poslodavca; propisati sankcije za kršenje propisa i
- povrede prava učenika od strane poslodavaca te jasnije definirati odredbe o inspeksijskom nadzoru i nadležnosti za provedbu nadzora nad poslodavcima
- Predlažemo u Zakonu o strukovnom obrazovanju zadržati obvezu stjecanja pedagoških kompetencija za mentore učenika na praktičnoj nastavi i vježbama kod poslodavca. Smatramo da i mentori zaposleni kod poslodavaca moraju završiti program stjecanja pedagoških kompetencija za rad s djecom, moraju biti metodički obrazovani te upoznati s dječjim pravima i pravima učenika.
- Predlažemo u Zakonu o strukovnom obrazovanju *predvidjeti zabranu da s učenicima na praktičnoj nastavi i vježbama rade i/ili budu imenovane za mentora kod poslodavca* osobe:
 - koje su pravomoćno osuđene za pojedina kaznena djela koja su, sukladno Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, zapreka za rad s djecom ili je protiv njih pokrenut kazneni progon za ista kaznena djela;
 - koje su pravomoćno osuđene za neko od prekršajnih djela za nasilničko ponašanje ili se protiv njih vodi prekršajni postupak za neko od tih prekršajnih djela;
 - kojima je izrečena zaštitna mjera zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti u kojima se dolazi u redoviti kontakt s djecom ili im je radni odnos prestao zbog nezakonitog i/ili neprofesionalnog postupanja na štetu prava i interesa djece;
 - koje imaju izrečenu mjeru za zaštitu dobrobiti djeteta sukladno posebnom propisu.

8. OSIGURAVANJE PRODUŽENOG BORAVKA UČENICIMA OD 1. DO 4. RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE

Preporučujemo da MZO, zajedničkim zalaganjem s jedinicama lokalne i područne samouprave osigura dostupnost cjelodnevne nastave i produženog boravka učenicima od 1. do 4. razreda osnovne škole u svim školama u kojima postoji potreba i interes za takvim oblikom nastave.

Smatramo da dostupnost produženog boravka ne bi smjela ovisiti o senzibiliziranosti lokalne zajednice i njenim financijskim mogućnostima te da *Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* što prije mora osigurati produženi boravak

ispunjen kvalitetnim aktivnostima ili cjelodnevnu nastavu za učenike od prvog do četvrtog razreda, kako bi se zaštitilo pravo djece da odrastaju i razvijaju se u sigurnom okruženju.

9. OBRAZOVANJE O DJEČJIM PRAVIMA TE OBILJEŽAVANJE DANA KONVENCIJE O PRAVIMA DJETETA

Preporučujemo da odgojno-obrazovni radnici unutar kurikulumu osmisle načine i aktivnosti kroz koje će djecu informirati i poučavati o dječjim/ljudskim pravima i odgovornostima te obilježiti 20. studenoga *Dan Konvencije o pravima djeteta*.

- Preporučujemo da Ministarstvo i školske ustanove na svojim internetskim stranicama objave poveznice na stranice Pravobranitelja za djecu www.dijete.hr, namijenjenu odraslima i <http://azanas.dijete.hr/> namijenjenu djeci. Na navedenoj stranici djeca se mogu upoznati s dječjim pravima i Konvencijom o pravima djeteta, radom i ovlastima pravobraniteljice za djecu te Mrežom mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu.
- Pozivamo odgojno-obrazovne ustanove da u sklopu redovnog godišnjeg planiranja aktivnosti prema *Pravilniku o izvođenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole (NN 87/14 i 81/15)*, uključe i posjet Maloj kući dječjih prava Ureda pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, odnosno posjet jednom od njezinih regionalnih ureda u Osijeku, Splitu i Rijeci.

10. UKLANJANJE DISKRIMINIRAJUĆIH SADRŽAJA UDŽBENIKA

Ured pravobraniteljice za djecu i dalje zaprima prijave koje se odnose na neprimjerene i diskriminirajuće sadržaje udžbenika, posebice udžbenike iz vjeronauka. Udžbenici, dopunska i pomoćna nastavna sredstva svojim sadržajem ne smiju biti protivna Ustavu.

- Preporučujemo da se provede nadzor nad sadržajima udžbenika te poduzmu potrebne mjere kako bi se otklonili oni sadržaji za koje se utvrdi da su protivni načelima demokratskog poretka, a odnose se na zaštitu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova.
- Preporučujemo da se članove Stručnog povjerenstva za prosudbu školskih udžbenika upozna sa Zakonom o suzbijanju diskriminacije i Zakonom o ravnopravnosti spolova.

11. VJERSKI SADRŽAJI U ORGANIZACIJI I U PROSTORIMA ŠKOLE

I dalje primamo prijave o obveznom uključivanju djece u dječjim vrtićima i školama u vjerske sadržaje izvan odobrenog programa vjerskog odgoja, odnosno vjeronauka, kao i o zanemarivanju potreba djece koja zbog svojeg i svjetonazora svojih roditelja nisu željela sudjelovati u vjerskim sadržajima. Ove prijave ukazuju na nespornost i neučinkovitost odgojno-obrazovnog sustava u osiguravanju poštovanja propisa i osposobljavanja djece za život u pluralističkom društvu te učenja djece toleranciji, poštovanju različitosti i uvažavanju prava i potreba manjinskih zajednica. Ponavljamo preporuku MZO-u da poduzme mjere kako se vjerske aktivnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama ne bi prakticirale izvan odobrenoga programa vjeronauka, odnosno vjerskog odgoja te da se poštuju propisi, uključujući i *Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08, 112/12)*.

Preporučujemo uvođenje alternativnih izbornih nastavnih sadržaja za djecu koja ne pohađaju izborni vjeronauk u školi, kako bi se za sve učenike ujednačila ponuda nastavnih predmeta, kako u kvantitativnom tako i u kvalitativnom smislu.

12. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA DJECE U OKVIRU ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA

- Proces postupnog povratka djeteta nakon hospitalizacije u svakodnevni život i rutinu u nekim slučajevima otežava i izostanak razumijevanja i odgovarajuće pripreme nastavnika i učenika na povratak djeteta u razred. To može rezultirati razvojem emocionalnih

problema kod djeteta koje se tek vratilo s bolničkog liječenja, a koje već nosi teret teške bolesti. Pozivamo MZO na pružanje podrške nastavnicima i njihovo bolje informiranje o načinu na koji mogu pomoći djetetu kako bi mu olakšali povratak u razrednu zajednicu.

- Preporučujemo još veći angažman MZO-a u cilju osiguravanja škole u bolnici za svu djecu osnovnoškolske i srednjoškolske dobi koja su na bolničkom liječenju.
- Preporučujemo suradnju škole s timovima školske medicine u cilju obuke djelatnika i pružanja prve pomoći djetetu u slučaju dijabetičke kome, što uključuje i primjenu glukagona. Primjena glukagona u slučajevima hipoglikemijske kome ili teške hipoglikemije kod osoba koje boluju od šećerne bolesti tipa 1 ubraja se u mjere prve pomoći koje su građani dužni pružiti prema *Zakonu o zdravstvenoj zaštiti*, ne pripada u zahtjevne medicinske postupke i redovito se provodi među članovima obitelji i prijateljima oboljelih od šećerne bolesti liječenih inzulinom.
- Preporučujemo da se učitelje upozori da fizički rasterete učeničke torbe i pažljivije planiraju korištenje udžbenika i drugih nastavnih sredstava kako učenici ne bi bili opterećeni nošenjem svih udžbenika i pratećih nastavnih sredstava (priručnika, radnih bilježnica, bilježnica, atlasa, rječnika i dr.) svaki sat, za svaki nastavni predmet koji imaju na rasporedu. Težina đačke torbe nije zakonom propisana, no preporuka je ortopeda da dijete ne nosi težinu veću od 15% vlastite tjelesne težine. To znači da dijete teško 20 kg (a *prvašići* često imaju i 2-3 kg manje) može nositi teret od 3 kilograma bez opasnosti po zdravlje. Preporučujemo školama da osiguraju prostore/ormariće za svako dijete kako bi dio osobnih stvari potrebnih za školu mogli sa sigurnošću ostaviti u ormarićima te i na taj način olakšati učeničke torbe.

13. KVALITETNA PREHRANA DJECE

- Apeliramo na MZO da upozori škole i osnivače kako je neprihvatljivo postavljati automate sa slatkišima, grickalicama i slatkim pićima u prostore škola.
- Preporučujemo da škole poštuju normative i smjernice za prehranu učenika određene od strane Ministarstva zdravstva, a s ciljem unaprjeđenja i poboljšanja načina prehrane u školama te razvoja pravilnih prehrambenih navika kod djece i mladih.
- Preporučujemo osigurati unos zdravih namirnica djeci unutar školske prehrane, što je osobito važno u dobi odrastanja.
- Preporučujemo da djeci iz socijalno ugroženih obitelji, koje nisu u mogućnosti podmiriti trošak školske prehrane, država i lokalna zajednica osiguraju besplatnu prehranu tijekom boravka u školi, pri čemu je važna izravna suradnja škola s centrima za socijalnu skrb. Preporučujemo školama da se u komunikaciji s roditeljima i osiguravanju besplatne prehrane ophode obzirno, kako bi se izbjegla stigmatizacija djece i kako bi se zaštitilo dostojanstvo – i djeteta, i njegove obitelji.

14. DODATNI SADRŽAJI I AKTIVNOSTI U ODGOJNO-OBRAZOVNOM PROCESU

Roditelji se često pritužuju da, posebno u situaciji teške gospodarske krize, nemaju mogućnosti financirati takve aktivnosti u okviru odgojno-obrazovnog procesa kao što su izleti, ekskurzije, predstave za djecu i slično. Zbog toga neka djeca ne mogu pohađati takve aktivnosti sa svojim vršnjacima što znači nejednaku mogućnost pristupa sadržajima u odgojno-obrazovnom procesu, a za posljedicu može imati i diskriminaciju po osnovi imovnog stanja. Podržavamo nastojanja škola da djecu uključe u što više aktivnosti koje mogu pridonijeti kvaliteti odgoja i obrazovanja, no smatramo da škole ne bi trebale planirati u svojim aktima odgojno-obrazovni sadržaj koji nije dostupan svojoj djeci i kojem sva djeca nemaju mogućnost pristupa.

- Preporučujemo da školske ustanove prije planiranja dodatnih sadržaja i aktivnosti ispitaju mogućnosti roditelja i interes djece; da pri odabiru aktivnosti ispitaju mogućnosti njihova besplatnog osiguravanja za sve učenike; u slučaju nemogućnosti osiguravanja besplatnih sadržaja i aktivnosti, da odaberu one koje su cijenom pristupačne i poduzmu radnje radi pomoći učenicima slabijih materijalnih mogućnosti.

15. OSIGURAVANJE MOBILNOG TIMA STRUČNIH SURADNIKA ZA VIŠE ODGOJNO-OBRAZOVNIH INSTITUCIJA

Djeca i dalje nemaju osiguranu svu potrebnu pomoć stručnih suradnika, osobito u manjim mjestima i na otocima. Već nekoliko godina preporučujemo MZO-u zapošljavanje stručnih suradnika ili organiziranje mobilnog tima stručnjaka različitog profila (pedagog, psiholog, rehabilitator, socijalni pedagog i prevoditelj znakovnog jezika) koji djeluju na lokalnoj i regionalnoj razini za više škola. Ponavljamo preporuku o formiranju zajedničkog mobilnog tima stručnih suradnika za više ustanova na određenom području kako bi se pravovremeno zaštitila prava i dobrobit djece.

16. SURADNJA ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA S RODITELJIMA I DRUGIM TIJELIMA I USTANOVAMA RADI ZAŠTITE NAJBOLJEG INTERESA DJETETA

Odgojno-obrazovni radnici ponekad propuštaju roditelje informirati o odgojno-obrazovnom procesu i svim pitanjima koja se tiču djeteta. Roditelji se obraćaju pravobraniteljici zbog neinformiranosti o nadležnostima, obvezama i odgovornostima odgojno-obrazovne ustanove, očekujući da im ona da informaciju ili uputu, da riješi njihove dvojbe ili bude medijator u njihovom odnosu s ustanovom.

- Preporučujemo da odgojno-obrazovni radnici, prije svega razrednici, na početku školske godine daju roditeljima sve potrebne informacije o njihovim pravima, obvezama i odgovornostima u odgojno-obrazovnom procesu, o pravima i obvezama učenika, o proceduri i svim mogućnostima zaštite prava učenika te o načinima komunikacije sa školom. Ujedno naglašavamo potrebu pravovremenog informiranja roditelja o svim kadrovskim i organizacijskim promjenama u školi.
- Kod izuzetno teških slučajeva koji zahtijevaju zaštitu prava i interesa djeteta ističemo potrebu uspostave koordinirane suradnje škole sa svim institucijama zaduženima za zaštitu prava djece te uvođenja prakse sastanaka „studija slučaja“, budući da administrativna procedura ponekad produljuje rješavanje problema te se time dodatno produbljuju teškoće djeteta i krše njegova prava.

17. ZAŠTITA DJECE U ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA U SITUACIJI UGROŽAVAJUĆEG PONAŠANJA RODITELJA

- U situacijama u kojima je ponašanje roditelja ugrožavajuće za dijete (konflikt između roditelja u ostvarivanju roditeljske skrbi, nasilje, alkoholizam, utjecaj opijata...) preporučujemo školama i vrtićima da obvezno žurno obavijeste centar za socijalnu skrb i prema potrebi policiju.
- Preporučujemo školama donošenje Protokola o postupanju u kriznim situacijama s jasno definiranim ulogama i obvezama djelatnika škole u navedenim situacijama. Izradi Protokola treba pristupiti temeljito i uz pomoć predstavnika učitelja, stručnih suradnika i ravnatelja, ali i učenika i roditelja, kako bi procedure bile jasne, pa samim time i lako provedive svim nositeljima, koji su u konačnici i odgovorni za zaštitu učenika. Tako izrađene procedure trebaju biti dostupne učenicima, roditeljima i stručnoj javnosti. Posebnom stresu izloženi su učenici koji mijenjaju razrednu sredinu

zbog konfliktnog prekida zajednice života roditelja, a u situaciji kad još nije donesena odluka suda s kojim roditeljem će dijete stanovati.

- U situaciji provođenja ovrhe u školi radi predaje djeteta ili radi ostvarivanja osobnih odnosa s roditeljem ili drugim osobama, kada se ona s ciljem zaštite dobrobiti i prava djeteta, mora provesti u školi, preporučujemo prethodnu pripremu i zajedničko koordinirano djelovanje svih sudionika u ovrši, sukladno *Pravilniku o načinu postupanja i suradnje suca, stručnog radnika centra za socijalnu skrb i policijskog službenika za mladež prilikom prisilnog oduzimanja i predaje djeteta*. Djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova, kao i svi ostali, dužni su poštovati odluke suda te u protivnom mogu biti kažnjeni novčanom ili zatvorskom kaznom. Školama preporučujemo intenzivnu suradnju s Centrom za socijalnu skrb koji pruža savjetodavnu potporu u provedbi postupka ovrhe i poduzima nužne mjere pomoći i podrške djetetu i drugim osobama koje sudjeluju u provedbi ovrhe radi prisilnog oduzimanja i predaje djeteta.

18. ZAŠTITA PRAVA UČENIKA OD NEPROFESIONALNOG, NEETIČNOG I KAŽNJIVOG POSTUPANJA DJELATNIKA

Neka od ponašanja djelatnika škola nisu protuzakonita, no nisu odgojno primjerena. Sustav ne osigurava odgovarajuće i odlučne reakcije na postupke odgojno-obrazovnih radnika koji, svojim opetovanim konfliktnim ponašanjem i neodgovarajućim radom te neispunjavanjem obveza koje je u postupku stručno-pedagoškog nadzora naložio AZOO, izravno rade na štetu djece. Takve osobe ravnatelji se ustručavaju sankcionirati radnopravnim sankcijama, pretežno izričući unedogled samo upozorenja na prava i obveze iz radnog odnosa, ali ne pribjegavaju otkazivanju ugovora o radu zbog povreda prava i obveza iz tog ugovora.

- Preporučujemo odgovarajuće praćenje, evidentiranje i dokumentiranje rada i ponašanja odgojno-obrazovnih radnika u cilju prikupljanja materijalnih dokaza o lošem i štetnom postupanju prema djeci. Sustav nema odgovor ni na situacije u kojima naknadno, nakon završetka školske godine, bude utvrđen neodgovarajući rad nastavnika i ocjenjivanje, a učenici u novoj školskoj godini ostaju oštećeni zbog proteklog nepravilnog rada odgojno-obrazovnog radnika. Stoga je potrebno pojačati stručno-pedagoške nadzore.
- Preporučujemo da se u postupcima nadzora razgovara s djecom kako bi ona mogla izraziti svoje mišljenje, budući da rezultati nadzora mogu utjecati na daljnja prava i obveze učenika, a nerijetko i na njegovo daljnje redovno obrazovanje. Jedna od preporuka Odbora za prava djeteta UN-a je mogućnost sudjelovanja djeteta u sudskim i upravnim postupcima koji se odnose na njega, a među kojima su i postupci inspeksijskog nadzora.
- U slučaju svake sumnje na seksualno nasilje i/ili seksualno uznemiravanje učenika od strane radnika škole, potrebno je voditi računa o najboljem interesu djeteta i udaljiti radnika iz nastave i iz blizine djece i prije nego optužni akt stupi na snagu, pozivajući se na radno pravne povrede i povrede etičkog kodeksa. Time bi se izbjegla situacija da djelatnik osumnjičen za kazneno djelo na štetu djeteta nesmetano nastavi raditi s djecom i po nekoliko mjeseci dok optužni akt ne postane pravomoćan.

Primjećujemo da prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba za rad s djecom predškolske i školske ustanove ne provjeravaju je li kandidat pravomoćno osuđen za kaznena djela koja su, prema zakonu, zapreka za obavljanje poslova u odgojno-obrazovnoj ustanovi te je li osuđen za tzv. „spolne delikte“ iz *Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji* (NN 143/12., 105/15.). Ustanove uglavnom traže od kandidata da dostave uvjerenje nadležnog općinskog suda da se protiv njih ne vodi kazneni postupak i da nije izrečena nepravomoćna presuda („potvrda o nekažnjavanju“), ali ne provjeravaju je li

osoba pravomoćno osuđena za kaznena djela. Pozivamo da MZO upozori odgojno-obrazovne ustanove da, prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili kontaktima s djecom, pribave od Ministarstva pravosuđa posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije iz kojeg je vidljivo je li određena osoba pravomoćno osuđivana za kaznena djela koja su zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Također ih pozivamo da periodično provjeravaju podatke o zaposlenicima i ostalim angažiranim osobama o uvjetima za rad s djecom.

19. MEĐUSOBNI ODNOSI RADNIKA ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA I NJIHOV UTJECAJ NA DJECU

Sukobi među radnicima odražavaju se na kvalitetu i odvijanje odgojno-obrazovnog procesa i narušavaju njihov autoritet u odnosima s učenicima. Zbog nemogućnosti ili nespремnosti da uspostave primjerene i kolegijalne međusobne odnose oni učenicima pružaju loš primjer, umjesto da im pokažu kako se sukobi među kolegama mogu i moraju rješavati mirnim putem i uz uvažavanje drugoga. Obično se traži uključivanje nadzornih tijela – prosvjetne inspekcije MZO-a i AZOO-a, no oni se proglašavaju nenadležnima za rješavanje sukoba među odraslima. U takvoj situaciji se ravnatelj, kao osoba odgovorna za uspostavu odgojno poticajnog okruženja za učenike, mora aktivno uključiti u rješavanje sukoba. Preporučujemo prioritarno zaštititi učenike od sukoba odraslih osoba.

20. ZAŠTITA PRAVA DJECE OD POTENCIJALNO ŠTETNIH SADRŽAJA, KAO I NEETIČNOG I KAŽNJIVOG POSTUPANJA TREĆIH OSOBA S KOJIMA ODGOJNO-OBRAZOVNA USTANOVA OSTVARUJE SURADNJU

Usljed nedorečenosti i manjkavosti propisa o udrugama koji se tiču nadzora i kontrole nad djelatnostima i uslugama koje udruge pružaju djeci i čiji su korisnici djeca, držimo da je kod angažmana udruga unutar sustava odgoja i obrazovanja potreban poseban oprez. Preporučamo da čelnici vrtića i škola zatraže posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije za sve vanjske suradnike koje angažiraju kroz proces odgoja i obrazovanja i koje dolaze u doticaj s djecom. Također preporučujemo da se propisom odrede pravila i uvjeti za sudjelovanje udruga u odgojno-obrazovnom procesu, kako bi se osiguralo da je program koji se provodi zaista u interesu djece.

21. SIGURNOST ŠKOLSKIH PROSTORA I ZAŠTITA ŠKOLSKIH USTANOVA OD ULASKA NEOVLAŠTENIH OSOBA

MZO-u smo već upućivali preporuke o osiguravanju uvjeta kojima bi se školske zgrade zaštitile od ulaska neovlaštenih osoba.

- MZO i osnivači trebaju procijeniti stupanj sigurnosti učenika te dati jasne upute i podršku školskim ustanovama u zaštiti učenika i sprečavanju neovlaštenog ulaska stranih osoba u prostore odgojno-obrazovnih ustanova.
- Upozoravamo na nužnost zaštite djece i prostora odgojno-obrazovnih ustanova od pojedinaca, koji ne prežu od neovlaštenog ulaženja u škole i ometanja nastave, izravnog uvlačenja učenika u političku propagandu, iskorištavanje djece za vlastitu političku promociju i svoje političke ciljeve. Škole moraju biti prostor u kojem će učenici biti slobodni od takvih pritisaka.

22. PRIJEVOZ DJECE U VRTIĆ I ŠKOLU

- Preporučujemo da jedinice lokalne samouprave osiguraju organizirani prijevoz djece obveznika predškole, osobito u manjim mjestima i na otocima.
- Preporučujemo da se u okolnostima posebnih i otežanih prometnih uvjeta, radi veće sigurnosti učenika, osigura besplatan prijevoz učenicima osnovnih škola bez obzira na

udaljenost. Posebno je ugrožena sigurnost djece koja do organiziranog školskog prijevoza pješače više od kilometra u naseljima bez javnog prijevoza, uz neasfaltirane prometnice bez nogostupa i rasvjete.

- Preporučujemo da se razmotri mogućnost financiranja školskog prijevoza i za učenike srednjih škola, budući da visoki troškovi prijevoza učenika mogu biti razlog za odustajanje od srednje škole.
- Radi zaštite prava djece u školskom prijevozu, preporučujemo da školske ustanove upoznaju prijevoznike i vozače s *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima* te da dogovore protokole postupanja u situacijama kad pojedini učenici nasilnim ili drugim neprimjerenim ponašanjem ugrožavaju druge i otežavaju vožnju.
- Podsjećamo djelatnike škola na nužnost prijave svih prijevoznika koji ne poštuju *Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca* i koji svojim vozilima ili osobljem na bilo koji način mogu ugroziti sigurnost djece.

23. OSPOSOBLJAVANJE DJECE ZA UPRAVLJANJE BICIKLOM

- Djeca biciklisti pripadaju najranjivijoj skupini u prometu, stoga, radi njihove zaštite, preporučujemo suradnju svih subjekata koji financiraju, provode i surađuju u provedbi *Programa za osposobljavanje za upravljanje biciklom*.
- Preporučujemo da se u osnovnim školama i u ustanovama koje provode odgoj i obrazovanje djece i mladih i/ili organiziraju slobodno vrijeme djece i mladih osiguraju uvjeti za provođenje ovog Programa te da se učenike koji voze bicikle potakne na uključivanje u Program.

Preporučujemo da sve odgojno-obrazovne ustanove obavijestite o ovim preporukama i da svojim zalaganjem pripomognete njihovu ostvarivanju u praksi. Ljubazno molimo da nas, sukladno članku 12. *Zakona o pravobranitelju za djecu* obavijestite o vašim postupanjima glede dostavljenih preporuka. Nadamo se da će ove preporuke pridonijeti višoj razini zaštite prava i interesa djece u okviru odgojno-obrazovnog sustava.

S poštovanjem,

PRAVOBRANITELJICA ZA DJECU

doc. dr. sc. Ivana Milas Klarić